

SVEĆENIK I KULTURNI RAD*

Po svome položaju u prirodi čovjek stoji između neba i zemlje, između carstva duha i carstva prirode. Od prvoga se ne smije odmetnuti, a drugomu se ne može oteti. Zato čovjek mora naći pravi sklad između osjetnosti i umnosti, a to će biti ako ispravno shvati svoj položaj na zemlji, koji je privremen, kratak i priprema za vječnost. Da čovjek što bolje riješi to pitanje i da prema tome rješenju živi, pomaže mu pastoralni radnik, svećenik.

Naša tema zahtijeva da promotrimo što ima činiti svećenik, prvenstveno župnik, na svome području za procvat kulture. Dobro znamo da to nije glavna svećenikova zadaća, ali ipak, uz svoj glavni posao, svećenik ne smije zanemariti ni kulturni rad. Prvotna je zadaća župnika da se brine za duhovne potrebe svoga stada. To poslanje ima od Krista Gospodina koji je svojim učenicima naredio da »sve ljude učine njegovim učenicima«. Velika je odgovornost na svećenicima-župnicima. Ne smiju ni u kojem slučaju zanemariti tu svoju dužnost. Naprotiv, često puta moraju postati sluge svima kako bi mnoge pridobili za Božje kraljevstvo. Od svećenika se traži da dobro poznaju svoj narod, da ga ljube i da se za nj žrtvuju. Bez toga se ne može zamisliti nikakav vid njihove pastoralne skrbi pa ni kulturni rad.

Ovdje ćemo razmotriti što treba činiti svećenik-župnik za procvat kulture u svojoj župi, i to za procvat materijalne i duhovne kulture. Katolička crkva je odigrala veliku ulogu u napretku i čuvanju kulturne baštine naroda u kojemu je djelovala. Kad bismo danas izbacili sve ono što je Crkva učinila na polju materijalne i duhovne kulture, posebno evropske, osjećali bismo se veoma siromašno. A Crkva i danas potiče svoje sinove da sudjeluju na podizanju i čuvanju kulturnih djelatnosti.

Svećenik i materijalna kultura u župi

Prvi jači kulturni radnici među Hrvatima bili su benediktinci. Pravilo sv. Benedikta po kome su oni oživjeli nastalo je kao plod dobrog poznavanja ljudi, duhovnosti i rimskog prava. Odlikovalo se rimskom jasnoćom i praktičnošću. Sv. Benedikt je usavršavao svoje djelo dodacima i preinakama. Od redovnika traži da se potpuno posveti Bogu,

---

*Ovaj rad je pronađen na autorovu stolu poslije njegove iznenadne smrti. Objelodanjujemo ga doslovno, iako je, prema naznakama u rukopisu, bilo očito da bi ga autor još proširivao i dotjerivao.

molitvi i razmišljanju, a u slobodno vrijeme da radi. Odatle njegovo geslo: »Ora et labora!« Benedikt je opominjao braću: »Lijenost je neprijatelj duše, zato se braća stalno trebaju zabaviti ručnim radom i, u određeno vrijeme, čitanjem svetih knjiga.« Hvalio je ručni rad i smatrao da su pravi redovnici tek onda kad žive od rada svojih ruku. Time je Benedikt preporučao kršćansko društvo, oplemenjivao barbarske narode, spašavao i unapređivao kulturu. Njegovi samostani su postali središta i škole materijalne i duhovne kulture. Povjesničar Lovre Katić piše: »Benediktinci su iskrčili šume po Evropi, jer poslije seobe naroda nestalo je oranica i obrasle su grmljem i šumama, oni su presušili močvare, nakalamili voćke gajeći pitome vrste. Nove putove su probili, a stare popravljali... U Lombardiji su cisterciti prvi počeli natapati polje i tako pretvarali neplodno tlo u plodne njive. U istome kraju zaveli su sukunarstvo i svilarstvo tako da u 12. st. davahu zaradu 60.000 ljudi. U Francuskoj, u Normandiji, benediktinci su osnovali kožarstvo. U Belgiji je danas osobito razvijena industrija čipki, a prve su benediktinke počele tamo plesti čipke. Benediktinci su prvi započeli praviti glasoviti sir parmeđan. U Burgundiji su 1420. g. benediktinci uredili gajenje pastirva, zasadili vinograde uz Rajnu, a i danas su glasovita rajnska i burgundska vina. Štoviše, gajili su vinovu lozu i u Engleskoj, gdje danas ne može uspijevati.«¹

Pravo ima Dušan Žanko kad piše: »Trebalo bi obići čitavu Evropu ... Gdjegod bi se pojavila mala klinijevska kolonija, zemlja se preobrazila prekrivajući se vinogradima, oranicama, pašnjacima i kućama. Tu bi se odmah podigla crkva i samostan, a oko njega ostale zgrade za ekonomiju i goste. Konačno bi se okupljao narod da u samostanu nađe najsigurnije utočište pred bijedom i tiranijom.«²

Opat Arnošt Vykoukal veli: »Samostani su redovito imali svoja potpuna gospodarstva u okolici samog samostana a i dalje. Pretpostavlja se da su rad u polju prema rimskom običaju obavljali koloni, ali u blizini samostana ili gdje su to zahtijevale posebne prilike, i sami monasi obrađuju svoja polja. Ako mu je imanje bilo prostrano, takav samostan je tvorio i važno gospodarsko središte svoje okolice.«³

Poslije benediktinaca nastavili su rad na promicanju materijalne kulture drugi redovnici, kao npr. pavlini, dominikanci, franjevci i drugi. Slično su činili i svjetovni svećenici-župnici. Gradnjom i uređenjem župske kuće, mnogi su župnici bili uzor svojim župljanima. Uređivanjem i kićenjem crkve izgrađivali su ukus kod svojih župljana. Mnogi su pokazivali put kako treba uređivati selo: provođenjem ceste, puta, izgradnjom vodovoda, instalacijom električne energije... Mnogi su zaslužni za razvoj povrtlarstva i voćarstva. Mi Neretvani i Primorci dobro po-

¹ Usp. Život s Crkvom 1940-41, br. 7-9, 126.

² Isto mjesto, 136.

³ Isto mjesto, 137.

znajemo smokve »pratarke.« Možda nam i ne pada na pamet da taj naziv dolazi od *pratar* (fratar). Još kao dijete čuo sam u svom mjestu da smo tu vrstu smokava dobili iz Zaostroga, od fratara.

U zadnje vrijeme čujem da mladi svećenici lijepo uređuju prostor župskog stana. Pohvalno! Trebalo bi da svaki župnik daje svojim župljanima primjer kako treba uređivati i obrađivati perivoj i vrt oko župskog stana. Lijepo je čuti kad vjernici pohvalno govore o svojim župnicima koji su ih upućivali u mnoge korisne stvari iz svagdanjeg života.

Svećenik i duhovna kultura

Uz materijalnu kulturu benediktinci su bili još više širitelji duhovne kulture. To se posebno odražavalo u pastorizaciji i u školama. Već je sv. Benedikt prakticirao primati dječake rimskih patricija u opatiju gdje bi ih monasi poučavali i odgajali. Uz svoj posao u školi službe Gospodnje benediktinci su »plugom obrađivali zemlju, a riječima vjere srca ljudi, podizali su i vodili škole, gajili znanost i umjetnost, pisali i prepisivali kodekse, to blago naših knjižnica, stupali na Petrovu stolicu i biskupske katedre, bili savjetnici kraljeva i najvjerniji bojovnici za prava Crkve kao clunjevski opati i papa Grgur VII.«⁴

Veoma rano redovnici su organizirali škole uz samostane, a bile su dvostruke: jedne za buduće monahe, a druge za mladiće koji su namjeravali natrag u svijet. U školama su se učile tzv. artes liberales: gramatika, dijalektika i retorika (to je trivium); zatim: aritmetika, geometrija, glazba i astronomija (quadrivium). Uz to su se učile i tehničke umjetnosti: graditeljstvo, obrađivanje i lijevanje kovina, slikarstvo, krasopis. . . Posebna brigada se posvećivala latinskom jeziku.

O ulozi svećenika u povijesti hrvatske kulture Petar Grgec kaže: »Hrvatski narod se ne bi mogao održati u nemilosrdnoj utakmici s drugim evropskim narodima da nije u prosvjeti uvijek držao korak s ostalom Evropom. U stvaranju hrvatske prosvjete nalazimo svećenike kao prve učitelje čitanja i pisanja, kao prepisivače glagoljskih knjiga, kao prve osnivače našega školstva, prve književnike, prve pisce rječnika, slovnica, pisce udžbenika, povijesti, matematike, prirodopisa itd. Pavlini nam podigoše prve srednje i više škole, a njihov rad nastaviše isusovci, franjevci, dominikanci i svjetovni svećenici. U nas se i danas čuje više puta spominjanje mrtve ruke, pri čemu se misli imutak kojim upravlja Crkva, a neka se nađu druga zemaljska dobra koja su više narodna, više životvorna i više služe zajednici. Tko je od mogućnika bogataša stvorio onakva narodna djela kao Štrosmajer, Bauer, Stadler, fra Didak Buntić, kao graditelji naših samostana, utemeljitelji naših konfe-

⁴ Isto mjesto, 89.

sionalnih škola i zavoda. Prvi osnivači tzv. pučke književnosti i sakupljači narodnih pjesama bili su svećenici i redovnici: Kačić, Jukić, Martić, Šunjić.«⁵

Slijedeći pitanja i odgovore objavljene u »Katoličkoj riječi« od 7. travnja 1938., lako ćemo zaključiti o važnosti uloge svećenika u kulturnoj povijesti hrvatskog naroda:

»Tko je osnovao prvu hrvatsku tiskaru? — Pop Šime Budinić.

Tko je sastavio prvi rječnik hrvatskog jezika? — Isusovac Mikalja.

Tko je sastavio prvu gramatiku hrvatskog jezika? — Isusovac Kašić.

Tko je najbolji naš pučki pjesnik? — Franjevac Kačić.

Tko je osnovao prvu gimnaziju kod nas? — Redovnici pavlini u Lepoglavi 1656. godine.

Tko je osnovao prvu gimnaziju na hrvatskom jeziku? — Franjevci u Sinju 1854. godine.

Tko je utemeljio Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima? — Nadbiskup Haulik.

Tko je najviše širio prosvjetu u Istri? — Biskup Dobrila.«

Do sada smo vidjeli što su svećenici učinili u kulturnoj povijesti našega naroda. No, to nije dovoljno. Povijest može biti samo poticaj za sadašnjost i budućnost. Moramo priznati da ima i danas redovnika i svećenika koji prednjače i na tom području sudjelujući tako na izgradnji boljeg svijeta u istini i pravdi. Crkva im danas preporučuje da »žive u najtješnjem dodiru s drugim ljudima svoga vremena i da nastoje potpuno proniknuti njihov način mišljenja i osjećanja, čiji je odraz kultura. Poznavanje novih znanosti i teorija kao i njihovih otkrića treba povezati s kršćanskim običajima i izlaganjem kršćanske nauke, da bi religiozni život i moralna neporočnost u njima napredovali ukorak sa znanstvenom spoznajom i neprestanim tehničkim napretkom. Tako će sve moći prosuđivati i tumačiti s pravim kršćanskim osjećajem« (GS 62).

---

⁵ Isto mjesto, 158-159.